ГРОМАДЯНКА

ОРГАН ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК НА ЕМІГРАЦІЇ

Р. V
Ч. 1-2-3
1950

Літо 1896 р. на волинськім Поліссі

Леся Українка стоїть. По середині її сестра Ольга Косач-Кривенюк, ліворуч Оксана Старицька- Стешенко.

фото Епштайн. Архів ОУЖ

З Новим Роком!

З Новим Роком!
З Новим Щастям!
»Сійся родися — Жито-Пшениця«!

З 1950 р. вступаємо в шестий рік нашої організаційної праці на еміграції. Перші роки це було зорганізоване зусилля нашої еміграції оборонити себе перед найтяжшою небезпекою: захистити нас перед репатріяцією і знайти зрозуміння в демократичному світі для наших ідей — для тих жертв, що ми в часі війни зложили. Дальше йде час деякого успокоєння і підготовка до переселення та перевишколу. А вкінці останній рік інтензивного переселення і помалу ліквідація нашого українського життя в Німеччині до тих розмірів, які надають нові умовини.

Українське жіноцтво на еміграції, що з кінцем 1945 р. створило свою організацію ОУЖ, перейшло спільно з нашим громадянством ті всі етапи, реґулюючи свою працю з тими етапами нашого еміграційного життя. Але воно пішло дальше! Знали ми, що перед нами розпорошення нашої української спільноти по всій кулі земській і знали ми, що розпорошуємося, а в світі йдуть події, які можуть потрясти цілим світом а втім і українським народом. І тому ми знайшли скоро спільну мову з українським жіноцтвом за океаном, і тоді виринула одна велика думка: створити за океаном Світову Федерацію Українського Жіноцтва, що булаби виразником волі українського жіноцтва в боротьбі двох світів, в боротьбі українського народу та, щоби вона держала нитки праці нашого жіноцтва в світі помагаючи йому в його тяжких початках і, де треба, піддержала його.

Це дав українському жіноцтву Світовий Конгрес (СКУЖО) у Філядельфії.

1949. рік, був роком інтензивного переселення українців з Німеччини. На протязі цього року 50% українців виїхало на поселення. В слід за тим йде питання організаційного життя. Що і як залишаємо? Хто залишається? Наша організація має обовязок і мусить існувати так довго, як довго українці будуть жити в Німеччині.

Серед наших делегатур і нашого жіноцтва слідно деяку нервовість: — »Їдемо за місяць-два, нема з ким працювати, немає для кого, всі виїзджають,« — це постійний рефрен, який дістаємо з терену.

Ні! Це становище не правильне. Ми стоїмо лише перед реорганізацією нашої праці і нашої організації. В р. 1947 і 1948 р. наша організація нараховувала 72 делегатури і 10.000 членів. Сьогодні існує лише 20 делегатур і значно менше маємо членів. Але ми мусимо лише переставити нашу працю. Власне тепер, коли істнує можливість, що в Німеччині залишиться деяка частина нашої громади, яка тепер не може виїхати і нас потребує. Ми не можемо лишити цю частину громади на поталу судьби і не інтересуватися нею. Виїздяючи звідси ми беремо зі собою певний обовязок — не забути за тих, що залишаються, піддержати їх на дусі, держати з ними звязок і дати їм конечну повсякчасну поміч.

Головна Управа ОУЖ, беручи це до уваги, плянує скликати в найблизшому часі Зїзд ОУЖ. Четвертий Зїзд на еміграції для сплянування нових доріг праці. А Ви дорогі членки, як добрі господині, що залишають порядок в хаті за собою, так і в делегатурах залишайте за собою наслідниці, шукайте тих, хто ще побуде тут, шукайте нових сил. Не в нервовій атмосфері, а в спокою людей, які много перейшли і тому кожний крок їх передуманий і спокійний, викінчуймо свої громаські справи.

Дорогі членки ОУЖ, де Ви не булиби тепер, ми відповідаємо за нас і за наші обовязки. Тому: З Новим Роком! З Новим Щастям — Дай Боже!

І. П.

На теренах „Лісової Пісні”

СВІТОЗОР ДРАГОМАНОВ

1 Лесин домик в Колодяжному

В семи верствах на схід від міста Ковеля, у волинському Поліссі, на південь від шосе, що веде до Рівного, розташоване село Колодяжне, на землях якого лежав маєток Петра Антоновича Косача, батька української письменниці й широко освіченої української патріотки Лариси Косач — Лесі Українки. Ще будучи малою дівчиною Леся виявила свій поетичний талант, а також неабияку цікавість до життя й науки. Помагали їй у цьому батько, мати-письменниця Олена Пчілка, старший брат Михайло та дядько Михайло Драгоманов. Останній, емігрувавши до Швайцарії, писав Лесі чимало листів, в яких підбадьорував Лесю й давав різні поради, надсилав їй збірки творів европейських поетів і письменників, бо Леся з ранніх вже років мала велику охоту до чужоземних мов й ретельно їх вивчала.

Коли батьки Лесі переїхали зі Звягеля до Колодяжного вони оселилися разом з іншими дітьми в »старому будинку«, единому ще панському будинку тодішної садиби. Згодом праворуч перед старим будинком був збудований новий, на три кімнаті з передпокоєм і кухнею та службами. На горі було також збудовано кімнату з балконом повернутим на південь. З нього відкривався чудовий краєвид на левади і ліси, розташовані на колодяженських землях.

Коли родина Косачів зросла ще на четверо дітей, із задуму старшого Лесиного брата, вирішено було збудувати ще один будинок для Лесі, у якої виявився туберкульоз й яка потребувала особливого догляду.

Цей будинок будували Михайло Косач і двох колодяженських селян-ремісників Кароль і Владик, товариші Михайлові. Приклав свою руку до будування й Лесин батько, Петро Антонович, великий аматор ремесла і сам неабиякий столяр: він вважав, що освічена людина повинна з повагою ставитися до ручної праці, яка живить дух людський для розумової праці.

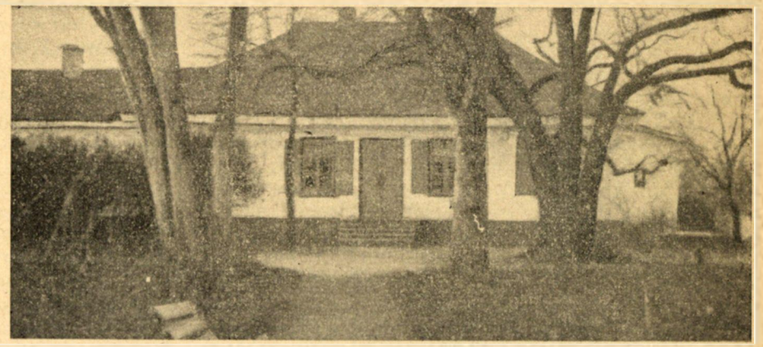

Старий панський будинок в Колодяжному
Архів ОУЖ

Місце для Лесиного будинку було вибрано ліворуч від »старого будинку«. Будинок був повернутий чолом на південь, щоб було більше сонця в двох чолових кімнатах, з яких одна мала одно вікно на південь й одно на схід, а друга два вікна на південь й одно на захід. Східний бік будинку мав широку веранду з дахом-балконом, до якого вели трома поворотами деревяні сходи з різбленим краєм. Вхід до будинку був зроблений з веранди. За входом був невеликий передпокій, з якого ліворуч відкривалися двері до меншої чолової хати, і до більшої, а направо до третьої кімнати з двома вікнами на північне чоло й одним на схід. З цієї кімнати був ще вихід до малого ґанку з дверима на двір.

Будинок був збудований на високій основі, так що підлога була вища за рівень землі на якихось півтора метра: це для того, щоби охоронити житло від шкідливої вохкости і щоб під підлогою було провітрювання через віконця на основі. У великій кімнаті, що на південь, була велика відкрита піч, ватран, що огрівав її та надавав затишного вигляду. Тут в кутку був поставлений рояль, набутий у дядини Людмили Драгоманової, коли вона виїздила за кордон. Це був рояль однієї віденської фірми, на якому свого часу вчилася грати дядина. Пізніше на ньому грала Леся, велика аматорка музики. Під стіною, що напроти, був поставлений диван, застелений ковдрою з українською вишивкою.

Вздовж західного причілку й північної сторони будинку були посаджені сливи. Перед чолом стелився майданчик з клюмбами і кущами, а з правого боку, коли дивитися на них, — ще зроблено було з барбарисових кущів маленьку альтанку.

З балькону, що був на східньому боці Лесиного будинку, розкривався широкий краєвид на орні землі й околичні ліси, а у ніг стелився овочевий сад: старий і новий, посаджений Михайлом та його товаришами з участю Лесиного батька, не меншого знавця садівництва, як столярства.

До заднього ґанку Лесиного будинку від головних воріт садиби вела дорога, обсаджена каштанами й овочевими кущами: аґрусу, чорної, білої і червоної смородини.

В такому вигляді я познайомився з Лесиним будинком, коли весною 1898 року мене привіз до Колодяжного Лесин батько, щоб в сільській тиші краще підготовитися до вступу до 3-тої кляси ґімназії.

Лесі, на жаль, не прийшлося довго жити у своєму будинку, бо стан здоровля не допускав жити у вохкуватому Поліссі. Але за тим будинком твердо закріпилася назва »Лесин домик«. В ньому літом підчас ферій проживали молодший брат Лесі Українки, його товариші та інші гості.

Так було до першої світової війни 1914-1918 рр. Підчас війни садиба Косачів у Колодяжному зазнала пошкоджень, в тому числі і Лесин будинок. Ще більше пошкоджень зазнала вона після останньої війни, бо нікому вже було тоді доглядати. Правда підчас окупації Колодяжного совітами в 1940 р. прихильники творчости Лесі Українки були вислали до Колодяжного ґурт людей, щоб встановити, що треба зробити, щоб надати Лесиному будинкові принаймні належний вигляд. Але справа на тому тільки й стала, що було вироблено проект відбудови. Здійснити його не вдалося: навалився похід Гітлера на схід, за ним відступ німецького війська і наступ червоної армії, що нічого не шанувала. Не пошанувала вона, розуміється, й Лесиного будинку. Невідомо тепер, що з ним сталося, чи лишилися від нього хоч які рештки.

Але якби то не було дальше, мусимо памятати про »Лесин домик«, і коли не нам, то нашим нащадкам припадає обовязок його відбудувати. Це можна буде зробити, бо збереглися фотографії будинку, задокументований ними його вигляд розташування.

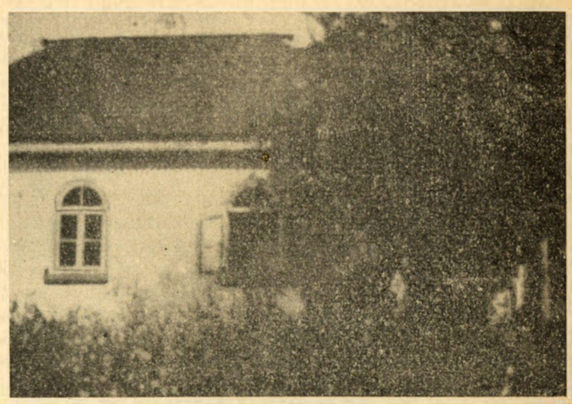

„Лесин домик“ або біленький домик в колодяженській садибі Косачів 1906 р.
Архів ОУЖ

МАРІЙКА З БАЧИНСЬКИХ

2. Романтики, аж до трагічної смерти

Про смерть Ольги Басараб я довідалася в пятницю ранком, деякий час по її арештованні, (що сталося 9. лютого 1924 р.) в досить дивних обставинах: в Лазні св. Анни на вулици Академічній. Пятниця це був одинокий день в тиждни, коли парни була для вжитку жінок. Там я бувала досить регулярно і тоді вже йшла до своєї кабіни вбиратися, коли мене перестріла якась жінка і сказала по польськи: — Як добре, що я вас таки знайшла! Маю вам сказати важну справу: на Яховича замордувала, в ніч з 13 на 14., поліція якусь українку. — Потягнула мене в кут до відпочивальні перед сухою парнею і розповіла, що вже була інтерпеляція польського посла-комуніста в соймі у Варшаві на підставі анонімного листа студентки медицини до часописі Trybuna Robotnicza, яка за нього була сконфіскована. Ця студентка була присутня при секції її тіла: професор переводив показову лекцію і вказував студентам на багато виливів крови та їх степенування, що видимо повстали від тяжких побоїв; експериментував перекравуючи чисельні синяки в ширину і глибину. Сказала, що лист цей, протест проти жорстоких поліційних знущань і зворушливий людський документ, буде поданий в найблизшому числі Trybuny Robotniczoji, якої редактором є її чоловік. Він може мені подати докладнійші дані про це жахливе вбивство, бо він має особисті порахунки з львівською поліцією і тому цею справою особливо цікавиться, збирає відомости між службою на клініці, у вязниці і т. д. Приголомшена страшною вісткою я сиділа мовчки і серце стискалося, бо я знала, що в слідчій тюрмі на вул. Яховича сиділо тоді тільки дві українки, обі мої шкільні подруги з »Українського Дівочого Ліцею« в Перемишлі: Ольга з Левицьких Басараб і Стефанія Савицька. Я запитала, чи пригадує імя забитої? Вона відповіла, що поліція здібна на всяке лайдацтво а правдиве імя замордованої завдяки співпраці працюючого люду буде скоро викрите. Я пригадала притьмом, що Trybuna Robotnicza це комуністична часопись, перелякалася, насторожилася і почала підозрівати якусь провокацію.

— Звідки ви мене знаєте? — кинула я запит незнайомій.

— З Бриґідок, де ми зустрічалися при передачах для вязнів, 1922 р. До кінця життя не забуду вас та інших українок, що помагали мені! Пригадуєте я часто приходила запізно з малою дитиною, а немовля приходилося залишати саме вдома.

Тоді ще легко було згадати все, бо це діялося два літа перед тим: В передвиборчій кампанії до першого польського сойму, який галицькі українці порішили були демонстративно бойкотувати, поліція виарештувала багато українців, де кого попало. Декого випустили по кількох днях, як прим. проф. Петра Холодного (з якого ми насміхалися) а він любив жартувати, хоч був темпераменту риболовського, флегматичний, що він, як міністр УНР стоїть в Галичині під закидом »польонофільства«, а поляки вважають його небезпечним для »ойчизни«. Тоді був також заарештований полковник інж. Андрій Мельник і просидів кілька місяців. Він заходив на Куркову 11, де жила моя мама зі сестрою Лесею та її чоловіком, Миколою Голубцем, куди 1921 р. нагрянула я з Відня. Майбутня теща полк. Мельника звернулася до Лесі, щоби ми переняли на себе передачі для него до Бриґідок, бо від них треба носити для Смока до тюрми при вул. Баторого. В т. зв. федаківським процесі (атентат на маршала Пілсудського) відсидів також мій брат Владко 6 місяців, а Ярослав Чиж переховувався у мами кілька місяців. Тому, що Леся була занята в парц. т-ві »Земля«, мені припав обовязок ходити з передачами до вязниці. Там я пізнала цю польку-редакторову, якої чоловік сидів тоді замішаний в так зв. »процес Юра«. Вона завжди спізнялася, а ми бігли їй назустріч в ту сторону звідки приходила, абож забалакували вартових, щоби забули, що вже минула друга година. Всеодно віддавши передачу, треба було чекати на зворот начиння, яке скрупулятно переглядали, чи нема »ґрипсів« (записок). Щоби добути прихильність вартових треба було бути жартівливим і веселим; своїми притинками ми нераз ратували »юрівку«, що її передачу приймали по приписанім часі. Вона запрашала зайти до редакції, поговорити з її чоловіком, бо він розіслав людей по цілому Львові, щоби добути відомости про замордовану. Я подякувала їй сердечно за її добру волю і подалася на гору до кабіни, де впала на тапчан і гірко заридала... Але скоро стрепенулася, почала вдягатися, щоби мерщій вийти на вулицю. Там вже торгівці ґазет викрикували львівську сензацію, бо Wiek Nowy друкувався недалеко і виходив в полудне.

Коли я дійшла до Руської вулиці, побачила по другій стороні Ірену Макух. Вона мене не зауважила. Кудись поспішала, а сльози горохом котилися по її обличчю. Я догадалася, що вона йде від голови Комітету Допомоги Політичним Вязням, Д-ра Стефана Федака, а це, що говорила полька тверда правда.

Минало мене багато знайомих із сумними поглядами та зі затисненими устами. Ніхто не ставав, бо всюди чигали очі і витягалися вуха »ангелів хоронителів«, щоби підглядати і підслухувати.

Вдома зустріла мене мама вся в сльозах. Не стидаймося, коли треба, дати волю сльозам, щоб лилися! Вони прочищують душу і промивають розум... Хтось прийшов мамі сказати, що замордовано Ольгу Басарабову. Мама похлипуючи згадувала, що Оля день перед арештом забігала поглянути, що мама саме читає. Оля дуже любила читати книжки і брала їх без розбору а щойно підчас читання розсмаковувала їх вартість. Вона була таким самим »книжковим молем« як мама, Леся і я. З приводу книжок, розбираючи їх, ми могли вести балачки годинами. Плачучи згадувала мама »чай перемиських інституток«, який з ініціятиви Христини з Лепких Ґеринович відбувся по Різдві у нас з нагоди приїзду з Відня Ольги. Стріча ця повна споминів про інститут, учителів, а головно про незабутню директорку Марію Примівну всіх утішила і задовольнила (дехто кільканайцять літ не стрічався), а попередусего була рада наша мама, хоч мала найбільше роботи. Але вона була завжди щаслива, коли її хата кишіла гістьми. Не знаю, чи тому, що походила з роду Устіяновичів, що мав численну родину, чи це був відгук »циганської« крови, що плила в ній, одідичена від якоїсь леґендарної пра-пра бабуні, що втікла з сільської тиші попівщини, щоб вештатися по широкому світі.

Ми плакали а доня Лесі, Нана, стояла з широко відкритими очима, з голубою кокардою у ясному волосї, з великою любимою лялькою в руках (так як нарисував її колись мистець-маляр О. Харьків,) і наполегливо питала: — Чого плачете?

Якже ж вияснити 7 літній дівчинці трагічну смерть? Не знаю чи встигла Нана її зрозуміти, коли несподівана, насильна смерть судилася їй — двайцять літ пізнійше...

В обідну пору хата залюднилася. Переповідано вістки з певних джерел, піднощено питання, що робити дальше, щоби ця смерть не проминула незауважена в світі; щоби невинна кров не проливалася безкарно: читалися в голос польські ґазети повні безглуздих інсінуацій, перекручувань, видумок, включно до того, що поліція подавала зовсім фальшиве імя забитої, називала шпіонкою, що сама повісилася в келії... Сестра Олі Іванка і брат Северко зовсім ріжно сприймали ці наклепи: Северко обурювався, хотів скаржити до суду, жадав спростувань, більших загальних протестів, якихсь виступів і т. д. Іванка відмахувалася уважаючи, що ніякі польські наклепи не можуть обидити бл. п. Ольги. — Ми з Іванкою два чи три рази таки ходили до редактора Trybuny Robotniczoji. Він був добре обзнайомлений. Першим разом знав правдиве назвисько забитої, де ходила до школи, де працювала (навіть про це, що яко студентка бувала в робітничім соціялістичнім т ві »Праця« у Відни 1909 р., про що хіба добрі знайомі могли знати). Запевнив нас, що де ми не звернулибися до робітників нам допоможуть виявити правду, але треба бути обережним. Заявив рішучо: — Ми знаємо, що Ольга з Левицьких Басараб не була комуністкою, але ми зробимо з неї комуністку перед цілим культурним світом, коли ви українці не зробите в того справи проти поліції, голосної на весь світ. Треба боротися проти знущань поліції. Цей випадок дає таку нагоду! — Я відповіла, що в тому напрямку ми робимо старання. Бо я знала, що на свойому надзвичайному засіданні порішив виділ Союзу Українок одноголосно смерть своєї касієрки помстити, протестувати всюди, проголосивши про її насильну смерть перед всіми міжнародними жіночими організаціями та цілим культурним світом.

Заява редактора Trybuny Robotniczoji згодом мені дуже придалася, на засіданні адвокатів і відпоручників організацій, де особливо Др. Степан Шухевич противився тому, щоби вішати справу на голосний світовий дзвін, але радив трактувати її, як родинну, бо родина має природний обовязок і право опікуватися членом родини; розпитувати про його долю в тюрмі, в урядах і т. д. Тоді я повідомила про повисшу заяву і це був останній арґумент, що перехилив більшість приявних на сторону жінок зі Союзу Українок. Др. С. Шухевич називав

ПОДЯКА

Дорогі Пані!

В тяжкій для мене хвилині Ви, дорогі члени ОУЖ, станули коло мене. Я щиро вдячна Вам за слова пошани для Покійного мого Друга бл. п. Юліяна Павликовського і слова піддержки.

Зокрема дякую членам Головної Управи ОУЖ, що поспішили негайно до мене з піддержкою, а п. Марії Бачинській-Донцовій за сердечне пращання Покійного над могилою.

Управам делегатур та поодиноким товаришкам праці за вислови співчуття.

Моя окрема подяка Управі СФУЖО і Голові п. Олені Кисілевській, Союзові Українок Америки і Голові п. Олені Лотоцькій, Жіночій Організації Англії та Бельгії та Голові п. Зінаїді Витязь і моїм близьким і приятелькам, що на вістку про болючу втрату поспішили до мене зі заявами пошани для Покійного і словами піддержки для мене.

Дякую Вам всім за це, що в тій тяжкій хвилині я не стояла на чужині сама, а Ви були зі мною.

Ірина Павликовська, Мюнхен, Німеччина.

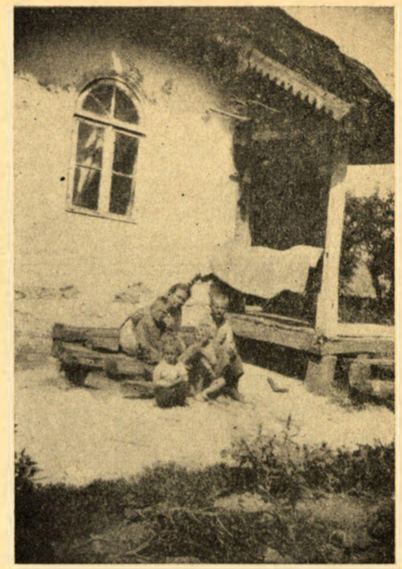

„Лесин домик" 1932 р. На переді сидить Леся Підгірська і діти селянина, що жив у будинкові.

Озеро біля села Білінь ковельського повіту, яке описала Леся Українка в ремарках до „Лісової Пісні". Тепер село було побудувалося над берегами. Архів ОУЖ.

нас »розгістеризованими бабами«, але справа була така важна, що годі було бути дрібничковим і треба було не звертати на ніщо уваги а йти до поставленої мети.

Я все носилася з думкою написати ширшу працю про Ольгу з Левицьких Басараб враз з документами, світлинами, цитатами з часописей тих, що писали про подію, також про відгук в світовій пресі. Всі потрібні матеріяли я мала зібрані повністю, бо як секретарка Союзу Українок мала на це змогу. Але все розвіяла завірюха подій 1939 р., другої світової війни: Вона навіть вичеркнула з мого небуденного життя повних трийцять літ, немов непотрібну химеру...

Це був час тісного зближення волинських послів з Галичиною. Голова української соймової репрезентації, Самійло Підгірський, любив згадувати, що сам відбув 30 віч в галицьких містах. Коли приїздив до Львова заходив до нас. Земляк з волинського Полісся вмів описувати незрівняну красу і дивну принаду мало знаної, йому рідної сторони. Походив зі села Любитова, що було в сусідстві Колодяжного. Виростав на теренах »Лісової Пісні«, окутаних чарами первісної природи, де люди зберегли були багато старих переказів і пережитків. Я жартувала, що »сідоха в лісіх« і »живаху звьірським образом« цитуючи давнього літописця. Самійло Підгірський був природний демократ і народолюбець тому довідавшися, що якусь жінку замордувала поліція сейчас приїхав до Львова. Хотів запевнити про готовість свою та інших послів допомочи. Було до предвидження, що місцева адміністраційна польська влада буде робити всякі труднощі при дозволах на екгумацію, похорони ітд. Буде відтягати і чекати на столичні рішення. Там міг діятя Підгірський. Офіціяльні старання від родини робив у Львові, здається, Др Вол. Старосольський.

Сестра Іванка і я мали знайти могилу. Треба було зібрати як найбільше відомостей. В просекторії ми довідалися, що поліція трупа привезла і по секції забрала, вложивши до трумни тільки в сорочці. Ніяких похоронних відправ, як бувае в шпиталях, не було. Добрі люде скерували нас на Янівський цмінтар, бо смерть сталася в тій дільниці Львова. Казали питати у цмінтарного сторожа. Але ми рішили звернутися до »голосу народа«, подалися в глиб цмінтаря, де саме відбувався якийсь похорон і вмішалися поміж »панюсі«, бідні старші жінки, що бували на всіх похоронах, з цікавости, чи в надії на милостиню, літом поливали квіти на могилах, порядкували цмінтарні доріжки. Ми розбалакалися і вони вкавали нам грабаря, що завів нас до викопаного в лівім кутку цмінтаря довгого рова, де складали трумни бідних самотних, бездомних і часто безіменних небіщиків, що хоронилися коштами міста, бо не було нікого хто віддавби їм останну прислугу. Грабар показав нам місце помимо поліційної заборони. Правдою і неправдою ми змусили цмінтарного сторожа подати нам реґістраційне число місця, покликуючися на різних маґістрацьких вельмож. Приголомшений дав бажане число, яке було необхідне на подання про екгумацію. Правдою і напровдою ми втиснулися поза браму слідчої вязниці на Яховича, там навіть дозволили глипнути на келію (пресові репортери теж там ходили). Келія була одинока по лівій стороні, за сходами до дижурки, де відбирали передачі. Вязничні сторожі оправдувалися, що вони невинні нівчому. Ми вислідили мешкання того стрежа, що памятної ночі повинв службу, водив Олю на переслухання, чув з надвору удари катів і стогін жертви. Я не знаю звідки Іванка і я набрали стільки сили витримати цей хрестний похід, шукаючи слідів злочину. Демаґогічно ми розворушували почуття простих людей та викликали їх милосерда.

По всій правдоподібности фактичний стан представлявся так: Ольгу з Левицьких Басараб взяли на переслухання. Жадали, щоби сказала хто приніс знайдені в неї папери. Питали, мовчала. Били. А вона дальше мовчала. Били ще більше аж зімліла. Відливали водою, знов били й питали. — Мовчала. — По нових побоях знов зімліла і не приходила до притомности. Тоді принесли мокрі простирала і завернули її в них, в надії, що прийде до себе і щоб через холодний оклад, синяки стали менше помітні. Коли за деякий час повернули катм до келії Ольга не жила... Спроби повернути її до життя не вдалися. Тоді повішено її вже мертву на ручнику. Пізнійший огляд тіла по екгумації нашими лікарями на чолі з Дром М. Панчишином і послом Дром Дмитруком виказав, що на шиї не було знаків від повішення, які мусілиби були бути, колиби сама повісилася, як твердила польська поліція. Можливість екгумації та величавого демонстраційного похорону при учати кількатисячної жалібної громади це було досягнення старань представників львівського громадянства на чолі з жіноцтвом і соймової репрезентації у Варшаві.

Ще маю один гіркий спомин з тих часів. У нас в хаті мала я розмову із пол. А. Мельником, де йому робила докори, що Українська Військова Орнізація залишае своїх людей на поталу судьби, що навіть оборонці політвязнів займають дивну позицію ображаючи жіноцтво, врешті, що смерть Ольги Басараб могла би була не бути.

— Де ліс рубають, там тріски летіти мусять! — відповів різко пан полковник. Я була така обурена, що мені заткало віддих. З сбурення я не пригадую, чи я ще сперечалася і що взагалі було, одне знаю, що тих »трісок« до сьогодня не можу переболіти... Тоді ще я керувалась фальшивими здогадами: думала, що Оля, яка зістала арештована в кімнаті С. Савицької, в мешканні п. Коблянської, до тих паперів, які найшла поліція, була непричасна. Сьогодня я вже знаю правду: Ольга з Левицьких Басараб була звязковою УВО. Розповідав мені про те п. Петро Бігус недавно, на скитальщині. Він був директором школи в Підгородю, коло Рогатина, а опікун сиріт Левицьких о. Кипасевич парохом. Оля стратила любимого чоловіка на війні, овдовіла на порозі подружого щастя. Осамітнена, потребувала чогось чим заповнилаби порожнечу свого життя. Романтика підпілля зачарувала її вразливу душу.

Нашій родині зробила Ольга Басараб велику прислугу вже по своїй трагічній смерті: засватала мою сестру Лесю зі Самійлом Підгірським. З тою романтичною Лесею, що притягла скарб Січових Стрільців з над Збруча-річки до Львова; що в обличі своєї трагічної смерти, 16 липня 1943, правувалася з гітлерівськими катами гебітскомісаром і штадткомісаром: — Не маєте права мене без суду забивати! — а якої останний оклик: — Слава! — лунав під грохіт вісім стрілів через цминтарну огорожу, по принишклих вулицях Ковля...

В час подій з трагічною смертію Ольги Басараб подружа моєї сестри вже розклеювалося, а Микола Голубець спішив сформити легально свої відносини до пізнішої другої жінки Катерини. Усунувши всі перешкоди розводу, моя сестра Леся вийшла замуж за С. Підгірського і вони згодом почали жити в Ковлі. Леся була головою філії СУ і турбувалася »домиком Лесі Українки« а Підгірський, як адвокат, їздив до Люблина, щоб вияснити правне становище. Українське жіноцтво мріяло відбудувати будинок і влаштувати там волинсько-поліський музей. Про всі труднощі я свого часу писала в »Новій Хаті«.

Про побут у Косачів оповідає в »Радянськім Літературознавстві« ч. 2-3, 1938 р. Оксана зі Старицьких Стешенко: — Щоб Лесі не перешкоджав гамір такий неминучий у великій родині, батько вибудував для неї біля старого будинку невеличкий будиночок. Це був надзвичайно привітний, повний сонця домик на три кімнати — рожева, біла і блакитна. Тут жила Леся, тут вона працювала. Недалеко від Колодяжного було село Любитів, в якому був великий ставок і куди ми часто їздили купатися. І ось тут я вперше побачила, як чудово платає Леся. Звичайно всі їхали туди в шарабані а я з кимось з хлопців на конях. —

Недалеко любитівського озера »Дівоче Око«, в половині дороги до Колодяжного, поміж сосниною дядька а дубиною Підгірських, близько будищанського ліску, вибудували собі Леся і Самійло хутір. 1926 р. там було лише млаковище, де копали дренальні рови і ніхто не міг навіть думати, що 1939 р. розложиться там сад з 600 деревами, розаріум Лесі з 70 кущами троянд, пишний квітник, доріжка ліскових оріхів, дім з пяти кімнат з верандою, ванною і стилевими меблями. Все це зничив перший наїзд большевиків: овочеві дерева, квітник і троянди потовкли совітські трактори, меблі розтягли командіри, хата осталась обдрапаною руїною. Столітні дуби зрубали »тутейші« большевики.

По відході совітів 1941 р. працювала Леся Підгірська секретаркою в Українськім Допомоговім Комітеті, що підпомагав голодуючий Київ харчами і примістив понад 50 київських дітей на Ковельщині. Вона їздила до Холма звільняти полонених із громад ковельського повіту повернуло їх до 6.000. Але з 60.000 звільнених пройшло через Ковель. УДК їх ночував, огрівав, годував, лічив і помагав виїхати дальше. Леся Підгірська була також перекладчицею Мійської Управи і референткою перзонального відділу. Клопітливе становище, де треба було боронити прав міста і міщан проти загарбницьких зазіхань і захланности німецьких окупантів на всіх і вся, причинилося до розстрілу Лесі Підгірської. Остаточно припечатав її трагічну долю вимарш ковельської міліції в ліс до УПА. А пів року потім були застрілені німцями донька і зять Лесі Підгірської. Не знати хто причинився до смерти Самійла Підгірського, якого забили враз з любитівським батюшкою о. Михаїлом, літом 1945 р. большевицькі партизани.

Лежать у рідній стороні волинського Полісся на незвичайних теренах »Лісової Пісні«.

Лірник з поводарем на ґанку бічного входу до „Сірого домика" в Косачівській садибі 1900 р. У цього лірника Леся Українка записала деякі давні пісні. Архів ОУЖ

ПО НАШИХ ДЕЛЕГАТУРАХ

Хоча багато делегатур зліквідовано ці, що ще остали, не опускають рук і працюють дальше. Багато трудів присвячують для збірок на інші ціли, як Національний Фонд, СХС, КОДУС ітд. НОЙ УЛЬМ Людендорфкасерне і ЦУФЕНГАВЗЕН опікуються стало хорими на ТВС: перша в Амберґу а друга в Ґайльброні. ҐАЙДЕНАВ веде чайню-кантину і комісову крамницю. ШТУТҐАРТ курс квітів а БРАВНШВАЙҐ аж три курси: вишивкарський, кравецький і плетення на дротах. Діяльна голова п. Олександра Сенютова разом з управою НОЙ УЛЬМ Людендорфкасерне влаштувала Свят Вечір для самітних та вечерниці на Маланку. В денекотрих делегатурах приходив св. Миколай до дітей, дуже щедрий в МЮНХЕНІ завдяки дарункам від СХС.

Ялинки влаштовували всюди завдяки допомозі ЗУДАКу. В ЛЯНДСҐУТІ прийшло поверх 50 дітей передшкільного віку, а в ЦУФЕНҐАВЗЕВІ під проводом п. Бардин напекли смачних тісточок і навіть тортів. АВҐСБУРҐ влаштував ядинку для 52 дітей так само МЮНХЕН через допомогу в грошах, одязі і взуттю під ЦПУЕ дуже щедру. Першою занялася п. Є. Жук другою п. проф. В. Радзімовська.

Всюди діти колядували і забавлялися весело. НОЙ УЛЬМ Людендорфкасерне запросив 149 дітей. Діточий триголосий хор співав колядки а по кожній віншували так, як в різних сторонах нашого краю. Діти садочку вивели танець „Сніжинки" та інші.

Накінець дістали діти підвечірок з какаом і тісточками, а в денекотрих делегатурах щей пакунєчки до дому.

ДАР НА ДІТОЧУ ЯЛИНКУ ЗУАДКОМІТЕТУ

Директорови п. Родикови та ЗУАДКомітетові на Европу складає Головна Управа ОУЖ сердечну подяку за дари в харчах на влаштовання діточих ялинок по наших делегатурах в таборах.

ПАВЛИКОВСЬКА ІРИНА

Наші поселенці в Англії

Ще в часі мойого побуту в Америці дістала я запросини від жіноцтва в Англії відвідати їх в поворотній дорозі до Европи. Паспортові труднощі затягнулися і я щойно в жовтні 1949 року мала змогу відвідати наших поселенців в Англії.

Признаюся, що з великим зворушенням дивилася я на Англію коли корабель довозив нас до берегів. Для мене була це цікава країна, той невеликий остров — серед моря, що на протязі віків ніхто не годен був його навіть здобути а цей кермував цілим світом.

Англія сувора країна, зовсім інша, як европейські країни, головно своїм кліматом. Ми степовики, що привикли до сонця, і суші, і степу, тяжко зносимо цей клімат. Кождий англієць на вид сонця радісно до вас усміхається, заявляючи вам: „Сегодня гарний день". Люди ексклюзивні але дуже ввічливі, а головно поліція, це дійсний помічник кожної людини, що не визнається в даному місті. Залізниці дуже густо розчленовані, але дуже тяжко орієнтуватися в часі подорожі.

Англія країна моди для мущин. В ніодній країні немає стільки крамниць з мужеськими річами, як в Англії. Головно дуже багато крамниць, що ведуть їх мужеські кравці. Матеріяли вовняні Англія експортує на цілий світ і досі ніхто не випередив їх в якости виробу. Муцини самі одягнені не дуже елєґантно, вони лише ширять моду на цілий світ. Самі вони вважають, що Англія тепер є бідна і це не належить до доброго тону бути вистросним (надто добре бути одягненим). Жіночі річи не такі гарні, як мужеські. Хоча цілий світ приймає англійські спортові костюми, в Англії слідно повоєнне деяке зубожіння, хоч всього включно з харчами є досить. Найбільше бракує товшу і цукру.

Кухня зовсім відмінна від нашої а головний харч це баранина і риба. Я старалася виминати ресторани, бо заздалегідь було чути запах баранячого лою.

В цілій Англії відчуваєте великий брак мешкань і це була головна причина, чому до Англії брали переважно самітних.

Англійці придержуються дуже своїх традицій і одною з таких традиційних речей це коминок - ватран в хатах. У ватрані палиться цілий день, на дворі вохко, а в хаті в однім куті гарячо, а в другім холодно.

Велике враження робить Льондон. Це дійсно столиця світа, коли ви на Трафальґер сквер побачите головні будинки усіх доміній.

Королівська родина тішиться симпатіями у населення і воно переживає з нею всі радощі і сумні хвилини.

УКРАЇНЦІ В АНГЛІЇ

В Англії поселено зараз приблизно 40.000 українців. Досі зареєстрованих в СУБ-і було найвище число 23.000. Це наші ДіПі-сти, самітні мущини і жінки, бувші полонені дивізії „Галичина", які зараз працюють на правах добровільних робітників і українці, бувші вояки польської армії Андерса. Ці останні працюють на кращих умовинах, бо вони числяться воєнними союзниками. Вони мають право переноситися з одного місця праці на друге, а також мають першенство еміґрації до Америки. Бувші ДіПі та бувші полонені не можуть переноситися без дозволу уряду праці. Найскорше ще їх переносять тоді, коли вони одружуються і чоловік стягає жінку до тої місцевости, де він сам. Наші робітники мають таке соціяльне обезпечення, як робітники англійські, що дає їм право на безплатну лікарську поміч, шпиталь, а також безробіття. Наші робітники працюють по фармах, у фабриках, в копальнях. Жінки працюють переважно по текстильних фабриках, при станках і при цированню матеріялів, в шпиталях і як „доместік". Мущини заробляють 4 до 6 фунтів на тиждень, жінки від три і пів до пять і пів. Праця жінок платна о 25 проц. менше, як мужеська. В початках при науці починають від два і пів фунта на тиждень. Робітники мешкають переважно по так званих „гостелях", то є рід таборів, де платять за удержання приблизно 35 шилінгів тижнево. Наші люди стараються як найбільше щадити, щоби (на велике здивування англійців) купувати хати на сплати. Закупивши таку хату, вони віднаймають, переважно українцям, мешкання і так творяться українські осередки.

Коли поїхали двоє самітних, як робітники, там повінчалися і обоє працюють — то вони скоро стануть на ноги. Зате тяжче батькам, які мають чисельну родину. Я відвідала табір в Гуль, де поміщені родини, яких робітники стягнули з Німеччини. Вони мешкають в таборі. а батьки їх працюють часто деінде і тільки на суботу приїздять до родини, до табору. Їх заробітки вистарчають на стільки, щоби дати удержання родині в таборі, заощадити щонебудь вони не є встані. Влада сама задумує помочи тим жінкам, передаючи їм працю до табору.

Більшість поселенців в Англії це молоді, самітні хлопці, Жінок дуже мало, яких 10 проц. Дітей поверх 500. Тепер щойно збільшується число дітей, через молоді подружа.

ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ В АНГЛІЇ

Початок організації українців дали бувші вояки армії Андерса основуючи Союз Українців у Великій Британії з бувшим послом Бурою, як головою. Організація ця закупила дім при вулиці Лінден Ґарден і перетревала до сегодня. Вона вже начисляла 23.000 членів. Головою зараз є Др Осип Фунда, генеральний секретар Мгр Т. Данилів. СУБ видає українську часопись „Українська Думка".

За останній час розбудовано також життя релігійне. Греко-католицьку церкву очолює о. Др Маланчук, як Генеральний Вікарій, а Українську Автокефальну Православну о. прот. Губаржевський. Священники мешкають в більших скупченнях українців і доїзджають до таборів і менших осередків.

Довший час працювало в Льондоні Центральне Українське Бюро удержуване Українським Допомоговим Фондом Канади. Бюро це працює зараз в Білефельді в англійській зоні, а частину праці перебрало Українське Бюро, яке займається всіми українськими проблємами. Почесним головою є сотник Б. Панчук. Працює там також представництво Укр. Нац. Ради, яке очолює п. Опаренко та інж. Пиндус.

ПОСМЕРТНА ЗГАДКА

З глибоким смутком повідомляємо, що дня 1 січня 1950 померла у Льондоні по тяжкій недузі ОКСАНА З ЛОТОЦЬКИХ КНЯЖНА НА ТОКАРАХ ТОКАРЖЕВСЬКА-КАРАШЕВИЧ ур. 1897 р., як дочка міністра УНР Олександра Лотоцького. Покійна служила в Міністерстві Заграничних Справ УНР і Дипльоматичній Місі УНР в Константинополі, була членом Управи Секції жінок СУБу, членом Комісії Фонду Допомоги Інвалідам, активною українською патріоткою. Вічна їй память!

Всі ці організації удержуються з власних вкладок і тому треба признати нашому робітництву в Англії, що воно є дуже жертвенне і здисципліноване. Своїми дрібними жертвами, по одному шілінгові тижнево, мав змогу СУБ закупити прегарну реальність в Сорей Surrey, де приміщено наших інвалідів. Це садиба багатого англійця в Чідінґфолд, 70 клм. від Льондону. Все там відновлено привітно: ясні, вигідні, поодинокі кімнати і загальні: каплиця, читальня, бібліотека, музей, білярдова саля та їдальня. Парк з квітниками та екзотичними деревами, теплярні: електрична і соняшна, яринний город; 30 акрів землі: поля, сіножати, навіть річка зі ставом. Все це складається на цю малу „Україну на чужині", в околицях „англійської Швайцарії". Вже приїхало туди перших 13 інвалідів.

Великим нашим недотягненням є це, що до Англії набирано виключно на роботи і що до тої кількости поселенців не має відповідної кількости ні мистецьких ні культурних сил, що моглиби працювати серед наших робітників, а то часто виступати перед англійцями. Всі мистецькі сили переїхали за океан, а в Англії ледви світиться кілька одиниць.

Другою дуже важною проблємою є, що наші хлопці не мають змоги женитися з українками. Наших жінок є ледви 10 проц. Головно хлопці з дивізії, які від ряду літ позбавлені родинного життя і на будуче не мають змоги устроїти собі його. Тому над тою проблємою слід нам всім призадуматися.

Праця жіноцтва: Як я вже згадала жінок в Англії дуже мало. Це наші ДіПі, які поїхали на роботу, переважно самітні жінки. Вони заробляють менше на 25 проц. від чоловіків, а праця чи зри станках фабричних, чи в шпиталях — доволі тяжка. Всі мусять працювати 9 годин денно і тільки субота й неділя вільна. В ті дні мусять полагодити всю хатню роботу, як закупи на картки, прання, шиття і тд. Тому треба мати дійсно багато сили волі і почуття громадської єдности, коли ще по тім всім жінки мають охоту вести громадську роботу. І хоч їх небогато — працю їх слідно всюди. В багато місцевостях жінки перші почали працювати в місцевих Допомогових Комітетах і вести культурно-освітну роботу. Вони влаштовували святочні обходи, як: Святу Вечеру, свячене, ялинку для дітей, а також багато ініціятиви проявили, щоби познайомити чужинців з нашим мистецьким і культурним надбанням. Вони влаштовували виставки та виступали на концертах. Свою працю зорганізували, як автономну секцію при СУБ-і а зїзд делеґаток ріжних осередків вибрав Головну Управу Секції. яка працювала при СУБ-і в Льондоні. Головою вибрано п. Марію Дубляницю, заступницею п. О, Губаржевську, і членами Управи: п. Добрянську, Токаржевську, Шайдевич, Коростовець і Вітошинську. Пані Вітошинська є Зїздом делеґована до СФУЖО.

Найбільші скупчення жінок це Манчестер, Братфорд і Ноттінґгам, де працюють жінки в фабриках.

Старанням жіноцтва в Братфорд і Ліц влаштовано в листопаді мин. року виставку українського народнього промислу, яку уладжено за допомогою місцевих провідних жінок-англійок. Виставку зладжено експонатами, визиченими між українськими родинами і скомплєтовано дуже гарну виставку. Її відвідували школи і знавці мистецтва. На закінчення відбувся старанням місцевого громадянства концерт. „Привіт Рідному Краєви" сказала п. Смерека відкриваючи його. „Працюючи на чужині хочемо шанувати Рідний Край".

Старанням місцевого жіноцтва, а з окрема п. Вітошинської признано при місцевій школі науку вишивання, як спеціяльний курс.

Окрему сторінку життя українців в Англії творять так звані родинні табори. Це родини робітників, які по приїзді до Англії стягнули свої родини, а через брак мешкань мешкають в таборах. Серед них потрібно чимало праці, бо там може найбільше дітей. Нажаль українська громадськість в Англії не диспонує стільки людьми, щоби могла мати окремих людей в тих таборах для тої важної праці.

Дві основні проблєми стоять перед українським громадянством в Англії: це опіка над українською дитиною і створення можливости української недільної школи, щоби діти мали змогу доповнити вивчення рідної мови, и історії та релігії. Тому потрібно, щоби і жіноча організація і Пласт і другі організації, які ставлять своїм завданням займатися тими справами, щоби спільно приступили до опіки над українською матірю і дитиною. До того стремить українське жіноцтво. На перешкоді стоїть у великій мірі громадське розбиття, яке місцями доводить громадське життя до абсурду. Українські жінки, які бачать повну загрозу нашій дітворі, бажалиби всіми силами працювати спільно.

Друга поважна проблєма це брак можливости творити власне родинне життя і можности женитися молодим людям з українками. Тому ми мусимо повязату нашу молодь хочби з заокеанськими українками, щоби дати їм змогу творити власне родинне життя.

Англія це дуже корисний терен для організації, дуже жертвенний і варта нашої уваги і співпраці. В Англії сам наш цьвіт. І не можемо бути байдужі до того, як вони живуть.

ГІСТЬ з АМЕРИКИ

СТЕФА АБРАГАМОВСЬКА ҐРИЦЬКО

Почесний член Першого Відділу Союзу Українок Америки Ню-Йорку, що існує 30 літ, відвідала Анґлію, де дала дуже цікаве інтервю в часописі „Українська Думка" про положення новоприбулих в Америці. Також навязала сердечні звязки з Жіночою Секцією СУБу. Відтак поїхала до Швеції, де через Українське Бюро в Штокгольмі переговорювала з Червоним Хрестом в справі приняття скитальців до Швеції, головно старих і хорих. Активна в жіночій організації СУА, відзивча на всі наші громадські справи вона де може всюди працює на славу і добро України.

В мене про Англію як найкращі спомини. Шкода, що розбиття громадське, яке прийшло серед нашого громадського сектора не минуло і Англії. Колиб не то, то Англія напевно перебралаби провід українського життя в Европі.

ФОНД ВДІВ і СИРІТ

Комітет Захисту СФУЖО оголосив заклик до жіноцтва, щоби допомогло влаштувати захист вдів і сиріт на який вже віднайнято хату з 12 кімнатами у Філядельфії.

Частину фонду „Матері і дитини", що зібрано на вічу п. Ірени Павликовської в Дітройті в сумі 1.200 дол. передано до ЗУАДКомітету на оплачення дороги вдів і сиріт від порту до місця призначення. Другу частину зібрану на інших вічах, буде вжито на переходовий захист вдів і сиріт.

Також Централя Комітету Українок Канади видала комунікат із закликом посилити акцію переселення вдів і сиріт до Канади. Гроші зібрані на вічах п. І. Павликовської в Канаді в сумі 2. 331.92 дол. находяться в касі Фонду Допомоги Українців Канади та ждуть на переселення вдів і сиріт.

Переселення вдів і сиріт з американської зони до Америки вже почалося.

ПОДЯКА „ГРОМАДЯНКИ"

Редакція та Адміністрація „Громадянки" складає отсим щиру подяку п. Анґелині Х у д і й за піддержку нашої часописі на протязі трох років. Пані А. Худа кольпортувала видання нашого видавництва і розсилала по цілій Бельґії „Громадянку". Всю цю працю виконувала зовсім безкорисно і тим причинилася до поширювання нашого в-ва.

Моя гостина в Бельгії

Мій побут в Бельгії тревав всього 2 дні, а всеж таки я вспіла його використати якнайкраще. Пізним вечером приїхала з Льондону до Брюсселі. Перше що впадає в очі це богатство і краса самого міста Брюсселі. Світляні передсвяточні реклями і вистави дорівнують американським. Одежа люксусова, жінки вбрані зі смаком, елегантні і гарні. На жаль у мене немає часу це все оглядати.

На двірці ждуть мене голова п. інж. З. Витязь і п. Нат. Пришлякова. Ми спільно провели вечір в гостині у панства Дзьобів. Довго поза північ вели ми перші розмови про їхню працю.

Жіноча організація працює досі як автономна секція при УДК на власних правильниках, головну управу вибрав зїзд делегаток. В склад її входять голова пп. інж. З. Витязь, І. Петрів, Ангелина Худа і Нат. Пришляк. На терені Бельгії працює тепер 12 жіночих секцій.

Ранком в товаристві п. інж. Витязь ми відвідали УДК при вул. Гімард, п. інж. Кішку і нову друкарню УДК при вулиці Шарлємань. На запрошення головної управи, поїхала я в товаристві п. інж. Витязь, відвідати один з осередків наших поселенців у Флєню. Дві години сердечної і цікавої розмови підчас подорожі з п. Витязь про наші спільні справи проминули мигом і ми вже в Монс, а звідтам автобусом до Флєню. Там істнує Жіноча Секція, одна з кращих.

В таборі копальняних робітників де мешкають ріжні національности, поселено кількадесять українських родин. Бараки муровані. Кожна родина має маленьку кімнату і кухню. Робітники запрацьовують вистарчаюче на життя і одяг та роблять невеличкі ощадности, але праця тяжка і небезпечна, тому що наші робітники в більшости не фахові гірники, через те, і майже в більшости, хотять виїхати на інші поселення.

В прибраній салі зібралися всі членки організації. Прибули і священники з поблизьких околиць. Панство Ґалати приготовили маленький концертик силами членок, а п. Ґалатова привитала мене від жіноцтва сердечною промовою. Мене глибоко зворушила щирість і сердечність земляків і жіноцтва. Я свідома того; що їм бракує і відчуваю за чим вони тужать. Тому сама мушу пригадати і вказати, які наші обовязки на чужині, щоби ту дітвору нашу зберечи для Батьківщини.

Після моєї промови ми засіли до приготованої на гарно застелених столах перекуски. На сердечних розмовах і співах провели час аж до виїзду. Побут серед наших поселенців залишив у мене глибокий і сердечний спомин.

Вечером, пізно в ніч, сиділа я в гостиннім домі панства Витязів, де далеко поза північ обговорювали ми наші громадські і організаційні справи. На другий день ранком я повернула в Брюсселю, де відбулося засідання Головної Управи Жіночої Секції. Я поінформувала про працю СФУЖО, та жіночих організацій в Европі. Порішено піддержати СФУЖО та обєднати працю жіночих осередків в Европі, а для звязку піддержати видавання „Громадянки", що малаби бути журналом для всіх наших европейських жіночих товариств. Чимало уваги присвячено положенню жіночих організацій в звязку з громадським розбиттям. Багато організацій, які з ріжних мотивів працювали, як автономні секції при громадських централях, знайшлися тепер в клопітливому положенні. Порішено скликати Жіночий Зїзд, який мавби запобічи розколові жіноцтва, через створення цілком самостійної організації. Скоро, чітко і сердечно переговорили ми всі справи, бо це стрінулися жінки, які в своїй праці свідомі своєї відповідальности. Пізно вечером поїзд везе мене з поворотом до Німеччини, де ждуть мене ті самі проблеми. О Боже, дай нам сили витримати!

І. П.

РІДНА ШКОЛА У ФЛЄНЮ ТА БУА ДЕ ЛЮК.

Потреба і вага рідних шкіл на чужині це справа конечна і неоспорима. Відповідно до місцевих обставин вкладається вона в ріжні форми. Ось в Бельгії у Флєню є два відділи до яких записалося 16 дітей, а тепер вчащає 13. В першім вивчається українська мова: писання, читання, розвиток мови, себто наука віршів. гутірки з нагоди релігійних і національних свят, врешті спів та руханка, що ведена як гра і забава. В II. відділі діти вчаться історії та ґеоґрафії України. Навчання відбувається у власній домівці, в таборі, в четверги, що вільні від науки в бельгійських школах, від 13. 30 — 16. 30 год. Зорганізовано батьківський комітет, що дбає про добро школи і учнів; головою вибрано п. Мих. Кендзєрського учителює п. Софія Ґалат.

В Буа де Люк веде рідну школу п. Юліян Ґалат Навчання відбувається в гірших умовинах, як в Флєню, приміщення невідповідне для 9 дітей, батьківського комітету не можна склеїти, бо родини тут меньше свідомі.

Обі школи мають науку релігії: першою опікується о. Гр. Фуканюк а другою о. І. Кіт.

Брак підручників та діточої літератури утруднює працю в школах. У всіх національних святах беруть діти участь в народних вбраннях; виголошують вірші, співають пісні і танцюють народні танці.

Я. Т.

Міжнародня виставка продаж

Дня 1-го грудня 1949 р. відбулася в Парижі добродійна виставка-продаж на користь і заходами „Світового Об'єднання Матерей" та „Жіночого Громадянського й Соціяльного Об'єднання" — „Mouvement Mondial des Meres" MMM і „Union Feminine Civique et Sociale" UFCS. Від давних літ слідкує UFCS за проблємою праці матері поза домашнім огнищем і докладає старань, щоби поставити її в такі господарські умовини, що не примушували би її виконувати професійну працю.

MMM ставить собі за мету поліпшити положення матерей під оглядом моральним, соціяльним, економічним, юридичним і політичним та об'єднує живим зв'язком жінок майже 30 народів.

MMM має делегатки й обсерваторки при UNO, що беруть участь в багатьох комісіях, головно по соціяльним питанням.

Вище згадана добродійна виставка-продаж відбулася під почесним головуванням п. Бідо, дружини голови французького теперішнього уряду, Міністра Закордонних Справ, Міністра Кольоній та багатьох дружин закордонних дипльоматів в Парижі.

Українське жіноцтво Парижа взяло активну участь в цьому „кермесі" - базарі, як окреме національне представництво, влаштувавши український виставовий стіл-контуар, прибраний гарними вишивками і різьбленими предметами, даруючи також чимало річей для продажі: чайний настільник з малими серветками, багато поодиноких серветок, вишиваних суконок і фартушків, гарну бонбонєрку і дитячі мячі. Над столом напис: „УКРАЇНА НА ВИГНАННІ" викликував чимало симпатії, що висловлювалася в купні річей. Між іншим, п. Бідо купила гарну серветку. Стіл наш був двічі фотоґрафований та тричі фільмований одною з американських компаній. Найбільший сальон був прибраний національними прапорами, між котрими находився наш блакитно-жовтий.

В буфеті печиво українських жінок розійшлося дуже швидко. Наші мистці-співаки п. Роговська і п. Тисяк тішилися великим успіхом. Прикро, що наші танці не могли бути виконані за неприсутністю артистів. Продано наших річей на загальну суму 23.100 фр., а печива на 4.000 фр. Осталі речі (приблизно на таку саму суму) мають продаватися на слідуючій додатковій кермесі - продажі з кінцем січня.

Чистий дохід з усієї імпрези — мільйон сто тисяч франків, дає змогу продовжувати надзвичайно корисну та великої ваги працю „Жіночого Громадянського й Соціяльного Об'єднання", що є одночасно ґенеральним секретаріятом MMM і підготовити конгрес „Світового Об'єднання Матерей", що відбудеться в перших днях червня 1950 р. Темою Конгресу буде: значіння матері в загальнім господарстві. З огляду на вагу цього конгресу, закликаю українське жіноцтво до активної співпраці.

Д-р А. ГНАТЮК-ПІСНЯЧЕВСЬКА

Вісті з Централі

ЗАСІДАННЯ ГОЛОВНОЇ УПРАВИ ОУЖ

По повороті з Англії та Бельгії п. голови І. Павликовської відбулося дня 17 грудня 1949 засідання Головної Управи ОУЖ в Мюнхені з участю всіх, опріч одного, членів управи. Пані голова здавала звіт зі своєї поїздки в час якої відвідала не тільки жіночі організації, але і наших жінок-робітниць, де мала нагоду придивитися до їх життя і побуту. Крім того відвідала чотири центральні жіночі товариства Англії та Міжнародну Кооперативну Ґільду. В зустрічах з нашими жінками Англії та Бельгії виявлено потребу тісної співпраці всіх наших жіночих організацій в Европі, також потребу продовжувати видання часописі „Громадянка", що малаби держати звязок з жіноцтвом цілої Европи.

Одною з важніших справ над якими застанавлялася Головна Управа це положення жіночих організацій під теперішню пору громадського розбиття. Серед жіноцтва не слідно цего розсварення. Але тому, що жіночі організації часто повязані з допомоговими організаціями, через розбиття громадського сектора, втягається силою факту жіночі організації. Порішено, що організація ОУЖ притримується свого статуту і ухвал свойого зїзду, тому не думає встрявати в громадське розбиття, а противно буде усіми зусиллями стреміти до обєднання та успокоєння громадського сектора. Розглянено письмо СУН-у і устійнено відповідь.

В зв'язку з переселенням скитальців і ліквідацією таборів багато делегатур перестало істнувати. Доручено голові п. І. Павликовській, обїхати в найблизшому часі всі делегатури, щоби перевірити їх діяльність і помочи устійнити і пожвавити працю. Порішено в січни або лютому 1950 р. скликати Загальний Зїзд ОУЖ, який мавби устійнити форму дальшої праці жіночої організації, вибрати провід та подати керівні вказівки на майбутнє.

Живо обговорювано справу дальшого видання „Громадянки". Порішено видавати часопись дальше, надіючись на чинну піддержку, під оглядом моральним і матеріяльним, наших жіночих організацій цілого світа та прихильниць-патріоток. Порішено також. в міру спромоги видати декілька рефератів про визначних жінок, що потрібні для праці в делегатурах, які повинні зголосити свої запотребовання.

В справі ліквідації делегатур вибрано комісію в особах: пп. О. Чехівської, В. Шпаківської та О. Коломінської, які мають розглянути ліквідаційні звіти делегатур а підсумки предложити Головній Управі.

Розглядаючи оплаканий матеріяльний стан Головної Каси ОУЖ, порішено звернутися до управ делегатур з пригадкою вирівняти заборгованість, щоби уможливити дальше ведення бюра централі.

Порішено взяти участь в Міжнародному Конґресі „Світового Обє'днання Матерей" в травні 1950 р. в Парижі. Вислано до Парижа вишивки на базар-виставку в користь цього конґресу. Вишивки взято з майна делегатур, що позістало по ліквідаціях (Ашафенбурґ „Ля Ґард", Байройт та інші.)

НА ПІДДЕРЖКУ СФУЖО

Головна Управа ОУЖ рішила на свойому звичайному засіданні дня 17 грудня 1949 вплатити членську вкладку до Світової Федерації Українських Жіночих Організацій в сумі 20 (двайцять) долярів. Хоч це невелика вплата, бо матеріяльні умовини українців у Німеччині дуже важкі, але ми хочемо бодай тою дрібною вплатою піддержати СФУЖО і цим дати йому свою заяву довіря. Сподіємося, що наші жіночі організації в Европі, якби слабі матеріяльно не були, піддержать своїми вплатами СФУЖО і тим дадуть свідоцтво потреби зєднання наших сил.

ОСОБИСТЕ

Зі складу Головної Управи ОУЖ вибули дальші члени, а саме пп.: К. Гардецька, член Головної Управи від 1945 року, господарська референтка і член Управи кооперативи „Жіноча Праця", співробітниця „Громадянки" щиро віддана нашій організації; І. Михайлів. член Гол Управи, дуже точна, совісна і скромна співробітниця; С. Карабай, секретарка ОУЖ, яка в найтяжчому часі взяла на себе ці обов'язки та виконувала їх з повною посвятою від серпня до грудня 1949 року. Всі виїхали до США. Також Голова ОУЖ на Французьку Зону п. М. Солодуха вже виїхала до Канади. В звязку з тим порішено прилучити делегатури ОУЖ Французької Зони безпосередньо до Головної Управи ОУЖ. Нашим дорогим товаришкам-співробітницям щиро дякуємо за жертвенну і безкорисну співпрацю та бажаємо їм успіхів на новій дорозі життя! Дасть Бог, будемо і на далі співпрацювати для визволення нашої Батьківщини.

Приняття з нагоди приїзду голови ОУЖ п. Ірени Павликовської у Флєню в Бельгії.

В складі Головної Управи ОУЖ зостали лише вибрані Загальним Зїздом пп.: І. Павликовська голова, О. Чехівська містоголова. Члени Управи: М. Бачинська-Донцов, В. Шпаківська, О. Павловська, Д. Ребет, Ів. Мірчук. Докооптовано до Головної Управи пп.: О. Коломінську, члена Обласної Управи ОУЖ та І. Гинилевичеву.

Члени управи зліквідованої делегатури Буа Брюлє в Ашафенбургу: Перший ряд зліва: Калиновська Оксана, Гачкевич Анна, Коломінська Олена голова, Качмарська Марія, Вовк Степфанія. Друггий ряд зліва: Герасименко Валентина, Занко Анна, Капнудель Люба, Гачкевич Оксана, Івановчик Анна.

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД „ГРОМАДЯНКИ" ЗЛОЖИЛИ:

21 Відділ Союзу Українок Америки в Брукліні . 10.— дол.
п. Анна Бодак Голова 21 Відділу СУА в Брукліні 2.— „
п. Теодозія Стельмах в Дітройт-Гемтренк . 2.— „
п. Стефанія Нагірна, колишня орган. реф. ОУЖ Ню-Йорк . . . . . 1.— „
п. Анна Оришкевич, колишня Голова дел. Регенсб., Лятроб . . . . . 1.— „
Дякуємо сердечно. Хто черговий?

La Donna e Mobile

Присвячується Б. Ю. А.

Є деякі твердження, що стали зягально прийнятими аксіомами, але коли до них підійти хоч трошки критично, то ці аксіоми не тільки вимагають доказів, але й іноді, не витримують критики, доходять до свойого заперечення.

До цього „філософського твердження" прийшла я по випадковій розмові з двома поважними професорами: одним з борідкою худеньким і другим без бороди — кремезним.

Розмова зачалася біля трьох-річної дівчинки, що плакала, була не в гуморі й не хотіла розмовляти з товстим паном. На мої слова, що це скоро пройде, бо прийшов час дівчинці їсти, а як поїсть то гумор повернеться, пан професор, доктор медицини, сказав:—„Це завжди так у жінок — настрій міняється дуже швидко".

На моє здивуване запитання відкіля таке твердження, я почула відповідь надзвичайно авторитетним тоном, як і належить відомій, всіми поважаній особі та ще й докторові. —„Так, так, це біологічна особливість жінки, це підтверджує медицина".

Я була приголомшена і навіть зразу спромоглася тільки сказати: — „А якже англійська лєді, витриманість, холодність якої всім відомі вона хіба, коли буває серед загалу, на прийняттях, теж раз-у-раз міняє настрій?"

Цей перший аргумент, що прийшов у голову, признав і пан професор, сказавши, що, дійсно, правило про непостійність настроїв у жінки відноситься до середніх, себто не дуже інтелігентних жінок.

Де ж тоді біологія? Мені колись прийшлося читати брошуру про „Біологічну трагедію жінки" де теж була куча нісенітниць. Але навіть, коли припустити, що Бог дарував ці трагічні прикмети жінці, дав їй злощасний (або принадний) стан, то скільки він дав їй і другого — сили волі, що вона поборює всі потягнення своєї „біології"!

Всім відомо, що жінки, особливо українки за останні десятки років показали свою твердість, як в роки колективізації, голоду, заслань, еміграції та других страхіть, а також в своїй роботі в УПА, що вони не тільки свій „мінливий" характер тримають в руках, а навіть в самі погані, важкі хвилини в них находиться бадьорість, що можуть підтримати занепад настроїв і в своїх чоловіків і в свойому оточенні.

Жінка вже доказала, що оця La donna e mobile... залишилася тільки в опері й тільки ця чудова тенорова арія безсмертного Верді, на протязі більше 50 років, вбиває в чоловічі голови переконання про мінливий жіночий характер, але й тенор — Герцог співає це, щоб виправдати себе: — „Але зраджую їм перший я" — каже він під громи оплесків.

А старі професори на протязі десятків років слухають чудову арію і вона їх переконує більше, ніж біологічна наука.

Я певна, що жінки з кольоратурним сопрано це найбільш „жіночі", цебто такі, що легко приваблюють чоловічі серця. Героїня з кольоратурним сопрано — Розіна з опери „Севільський Цирульник" того змінливого типу, але вона собі на умі співає: — „Сто ріжних хитрощів і безперечно все настаю я на свойому". — Ся жінка використовує таку приємну прикмету мінливости, а сама весь час має свою мету, якої добивається всіми засобами, себто має свій твердий і послідовний характер.

Висновок — навіть колиб і біологічно обоснована мінливість характеру в жінки була, то вона її своєю волею, вихованістю перемогла та й життя для багатьох хоч і було дуже суворим вчителем, але допомогло піти проти „біології".

Побажаємо ж надалі жінкам нормального життя, а нашій молоді вихователів не гірших чим їх мають англійські лєді, а професорам мати можливість та час ходити до опери та оперети, бо тільки там залишився той дорогий їм тип, що його „стверджує медична наука".

Бо в житті його, на щастя, вже немає!

Ол. Т — а.

Дещо про мужеську моду в Англії

Не здивуйтеся, дорогі пані, що я пишу Вам про мужеську моду. Англія, це країна творців моди для мужчин і будучи тут не можете не звернути уваги на мужеську моду. Стільки склепів з мужеськими річами і стільки кравців мужеських, Ви ніде не побачите. Вистава одна краща від другої і я залюбки приглядаюся виставам, бо мужчини, звичайно, бувають зовсім не елегантні і не цікаві. Мода тут твориться, але вона твориться на експорт і чи не диво, столиця світа працює сегодня для чужинців на експорт.

Мужеські матеріяли дійсно прекрасні, що немає їм рівних ніде. На пополудневі убрання переважає краска темно синя (гранатова) або бронз. Матеріяли гранатові переважно в пруги, грубші і дрібніші, в ріжнім виконанню, ними завалені цілі вистави. На спортові убрання, до праці чи до подорожі постійно все ще темно сиві матеріяли, популярно звані у нас англійськими.

Найновійший крик моди — це „діяґональ", себто матеріял гладкий тканий укосом в пруги. Я бачила на виставах готові убрання з него, однак він не викликує доброго вражіння і робить чоловіка незграбним. Тому осторожно з тим новим криком моди! Зате нові матеріяли гладкі так зв. пік-пік pick and pick і бирдс айс birds eyes. (пташині очка) дуже гарні. Пік-пік, це гладкий матеріял тканий в дуже дрібоньку краточку, рід дуже дрібної пепіти, однак в цілости виходить як гладка тканина. Я бачила готові убрання в красці гранат, бронз і темно сиві. Дуже добре виглядають. Третій рід модних матеріялів, це бирдс айс (пташині очка). Ця тканина ткана в трохи ширшу кратку, рід також дрібонької пепіти. Оден і другий матеріял прекрасно надається не тільки на мужеські убрання, але і на жіночі костюми. Всі кращі матеріяли призначені виключно на експорт: В Льондоні можете їх дістати в так зв. експортових склепах, коли у Вас заграничний паспорт і добрі девізи. Однак річей до рук вам не видадуть, тільки доставляють на корабель, чи на літак, чи почтою в країну призначення.

З мужеських плащів вертають до моди спортові дорожні плащі з так зв. верблюжої шерсти. Хоч і далі незрівнані в своїй якости непромакальні плащі бирбері burberry манять око.

Йдучи головними вулицями Льондону, що другий склеп це конфекція мужеська. Я не можу спокійно перейти коло тих вистав. Попелінові сорочки, попелінові піжами, вовняні сорочки і піжати та ранні плащі. Все це тхне незвичайною елегантністю, незвичайним смаком та якістю. А краватки! Ви знаєте слабість мойого чоловіка до гарних краваток. І тут їх страшна кількість в прегарних зразках. Дрібні взори в шовку та у вовні, чи в ярких чи спокійних красках, незвичайно дискретні і гарні. Ту і там бачите турецькі десені все модні і гарні. Аж тут як на диво бачите американські краватки, як неначе протиставлення попередніх зі своїми великими рисунками та крикливими зіставленнями фарб. Шокін! Shocking!

А мужеські камізельки і пульовери, це просто мрія! Вироблені з правдивої кашмірової вовни, переважно в красці сивій і беж. Діткнути їх, це прямо пух, але тільки на експорт. І я шукаючи дарунку на Різдво, вдоволяюся светером з чистої вовни за одну четверту ціни попередніх. А шаль мужеський! капелюхи! Це така краса, що жалую, що я не мужчина. Турецькі взори, дрібні кропки, у вишневих, гранатових і беж тонах — найкращий дарунок на Різдво. На жаль у мене брак девіз і фунтів.

Доповіді Галини Журби про рідну мову

В таборі-оселі в Реґенсбурзі, Новому Ульмі та інших мала відома письменниця Галина Журба дві доповіді на мовні теми: Перша „В обороні української мови" була присвячена справі сучасного правопису, виробленого 1928 р. урядовою комісією під проводом мін. М. Скрипника і проти якого своєчасно запротестували були представники Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові та виїхали з Києва, не визнавши його. Це москвофільський правопис переведений, щоби нашу рідну мову якнайбільше уподібнити до російської та затерти питомі ріжниці обох. Доповідачка затрималася на мартирольоґії нашої мови під большевиками, що від самого початку нищили нашу рідну мову, як виразника осібної національної культури. Згадала „услужливих хахлів" Кас'яненків, Хвиль, Сосюр, Скрипників і нових мовознавців, що московлять нашу мову впроваджуючи фонетичні суторосійські форми у вимові чужих слів. Згадала з жалем, що процес московлення мови на еміграції відбувся добровільно та самочинно під суґґестією деяких наших вчених.

Друга доповідь: „Скарби української мови" давала перегляд історії нашої мови взагалі, від прадавних часів. Галина Журба вказала на творення слів і назовництва на території, на якій поселився наш нарід, на богатство природи та що з тих праджерел вийшла наша мова. Вона спадкоємниця праславянської мови. — „Ми найбільші жебраки серед політичних народів можемо пишатися водночас мовним скарбом, якого нам можуть позаздрити найдержавніші нації. З того скарбу черпають безцеремонно всі сусіди, головно поляки і москалі. Ми повинні плекати і берегти наш мовний скарб. Тимчасом наша мова це попихачка, нешанована, іґнорована, не тільки обдирана і нівечена займанцями, а й поневіряна своїми шкідниками. Їх ділить Галина Журба на три породи: 1) „услужливі хахли", що допомагають ворожим чинникам московщити нашу мову; 2) штукарі від мови, що видумують слова і звороти противні духові мови, бо не знають його: „з поточного року" або „з плином часу" (Огієнко), хоч роки в нас біжать або минають, а точать хіба шашлі дерево. До таких штукарств належать всякі „різниці", кривлею, кривавий від крови, а не від кривити, і т. д. 3) „неграмотні грамотії", що забирають авторитетний голос в мовознавстві, пишуть граматики, самі не знаючи нашої граматики, зачисляючи одне і те саме слово раз до прислівників, раз до займенників то до іменників. Свої доповіді ілюструвала Галина Журба численними цитатами і прикладами. Вкінці закликала поетів і письменників і весь наш загал станути в обороні рідної мови, проти заведеної хрущовщини, скликати мовний конґрес, щоб устійнити мовні та ортоґрафічні правила, згідно з духом та законами нашої мови.

МБД

ГАЛИНА ЖУРБА відома письменниця могла обходити минулого року ювилей, бо її перша збірка „Із життя" вийшла 1909 р. За повість „Зорі світ заповідають" дістала дві літературні нагороди 1933 р. у Львові. Належала до близьких співробітників місячника „Українська Хата" в Києві. По смерти свого чоловіка Антона Нивинського приїхала на скитальщину і живе в однім з таборів. Тут відфотоґрафована зі своїм приятелем-муринчиком, Володимиром Морозом, який „ще не балакає, але тиче дулі", як каже п. Галина. Другий муринчик Панас Ільченко вже ходить до садочку і коли його хтось лає африканською малпою, вміє відповісти: „Я українець, ти сам африканська малпа"! В таборі провадила письменниця безкорисно курси неграмотних. Тепер пише спомини.

МАЄМО НА ПРОДАЖ:

МАЛА ГІҐІЄНА ЖІНКИ — Др Софія Парфанович 2.— нм.
Образ Княгині Ольги — В. Дядинюк . . . . . 1.— „
Географічні нариси . . . . . 0.50 „
6 ріжних чисел „Громадянки" . . . . . 3.— „
КРІЙ і ШИТТЯ — Іванна Дицьо-Мельник ВИЧЕРПАНЕ.

При замовленню за попередним надісланням готівки або за посліплатою дочисляємо за порто 1.— нм.
Адреса ОУЖ Мюнхен Дахаверштрасе 9 II.

München, Dachauerstraße 9/II
Frauenverband (Amer. Zone Germany)

ПОДЯКА МММ для ОУЖ

Вже наспіло письмо від „Світового Обєднання Матерей" в Парижі для ОУЖ в Мюнхені: „Пані! Ми вам дуже вдячні за участь, яку Ви приймили в нашій благодійній продажі-базарі присилаючи чудові речі, вироблені з дерева і так високо цінені вишивки Вашої країни. Ми дуже зворушені цим доказом Вашої симпатії, бо ми розуміємо всі зусилля і посвяту, при Вашім жаліснім теперішнім положенні. Надіємося, що ця добра співпраця довершиться при нагоді приготувань майбутнього конгресу і ми Вас просимо приняти найщирійші вирази нашого поважання до Вас" — підпис.

Продовження зі сторінки 12-тої.

На закінчення мушу вам сказати, що мої точні відомости про мужеську моду напевно автентичні. Я довідалася про них і дістала докладні вияснення від наших робітниць, що їх тчуть і справляють похибки в матеріялах. Вони до детайлів вияснили мені. Я оглядаючи одну з фабрик, де вони працюють, переконалася, що кращих бути не може. Отже американські джентельмени, у Вас є відповідна валюта, замовляйте собі убрання в Льондоні. Вони елегантністю і якостею немають рівних. Тільки не діяґональ, бо воно вас зробить незугарним, а краще пік-пік, або порадьтеся у одної з наших спеціялісток. Вони напевно добре вам порадять.

І.

За морями, за океанами...

ОПИС ДОРОГИ МОРЕМ 10-ЛІТНЬОЇ ДІВЧИНКИ.

Ми вже в Америці. „Здається, що ще ніхто не мав таку подорож, як ми. Зараз в Довері корабель мав приста нути, щоби змінити капітана, бо ми мали молодого і недосвідченого. Ми зже проїхали Довер і не приставали до берега. Ми страшно боялися, що їдемо з тим капітаном. У вечорі почалася дуже добра їзда, але зараз в ночі ми вїхали в страшну бурю і кораблем кидало немов лушпинкою. Ми вже думали, що нас кине на якусь скелю. Всі люди, разом з капітаном і матросами, лежали покотом на землі. Цілий час було буряно, але на третій день настала така страшна буря, що люди мліли. На палубу лялася вода і нараз корабель два рази страшно підскочив і заскрипів. Катастрофа сталася вночі. Одній пані тоді впало ліжко зі завіс на голову. Счинився страшний крик, а якась пані з нашої каюти стратила розум... Наш корабель наїхав на скелю і пробив страшну діру на пять метрів. Корабель хотів оминути бурю, змінив напрям та їдучи незнайомим шляхом, наїхав на підводну скелю. Аж на другий день ми дізналися, що ми без проводу їдемо у безвісти, бо нашого капітана змила з палуби страшна хвиля і ми мусіли висилати SOS!... Дорога бабусю! Це все видумки пані Довгоязикої і тим подібних, а дійсна правда така, як Тобі написала мама. Ми ще не ходимо до школи, підемо по святах. Посилаю Тобі одного доляра (свого власного!) Напишіть чи Ви його дістали. Це люди дійсно боялися всяких катастроф і з переляку видумували всячину, так як в таборі тих 5 років видумували. Цілую Вас — Мінка.

Трудно подумати, що це дотепне письмо, що подаємо без змін, привело до розуму, або бодай засоромило, нань Довгоязиких в таборах і поза таборами. Вони та їх громадська тактика, на жаль, невмирущі...

Діти і учителі народної школи в реґенсбурґській оселі добре памятають Мінку та її братчика-близнюка. Щкода, що її дідусь, Др Володимир Кушнір, основник і редактор Ukrainische Rundschau і першого Українського Пресового Бюра у Відні, редактор „Діла" у Львові, „Буковини" і „Народнього Слова" в Чернівцях, один з найздібнійших наших журналістів, не дожив тої хвилини, щоби порадуватися цим бездоганним „репортажем" своєї онуки. „Дописувачі" і „хронікарі" наших часописей най приглянуться, що не треба „розливати воду" а „пойнта" мусить бути завершенням.

Мала Мінка піде до американської школи і там її здібности відкриють напевно. Люба Мінко! Коли будеш мати успіхи в Америці не забудь ніколи гордитися, що Ти українського роду.

ДЕЩО ПРО СПРАВЖНІХ АМЕРИКАНОК.

Чого тільки ми не наслухалися і не начиталися про Америку! Що це країна свободи людини — відомо, але багато ріжних подробиць про американське життя майже відстрашувало нас від еміґрування сюди, „В Америці страшенне „темпо"; старі не можуть найти праці; там майже немає старих людей; перепрацьовуючись люди сплять від умучення в трамваях; якщо хто захорував, то „лягай і вмирай", бо лікування не по еміґрантській кишені; у великих містах нема свіжих продуктів; молоко — порошковане, яйця — порошковані, мясо — консерви; американки непрацьовиті, люблять тільки бавитися, крикливі, страшенно малюються, а навіть волося фарбують на зелений колір. Нарешті оповідали, що в Америці безробіття".

Все те сумно настроювало нас, але слово „свобода" має велику приману і силу, тому, всеж таки, рішили ми старатися виїхати до Америки. Завдяки ЗУДАКомітетови 11-го жовтня 1949 р. ми прибули до порту Ню-Йорк. Можна собі уявити, як билося серце в трівозі перед невідомим: що буде? як буде? чи знайдемо працю? ітд. Поміж тими трівожними думками була і цікавість побачити жінок-американок.

По залагодженні формальностей з баґажем і після милої та привітної зустрічі нас американськими українцями, вирушили ми до Філаделфії. При переїзді через канал в Ню-Йорку ми побачили п е р ш и й раз двох американських жінок в Америці: були елеґантно одягнені, не дуже намальовані, волося мали природної барви, скромно стояли і дивилися на нас доброзичливо. Ми з донькою зі здивуванням глянули одна на другу і рішили, що це якесь непорозуміння а зелене волося має бути далі.—У вагоні пасажири були самі новоприбулі. — Але ось ми у Філяделфії. Виходимо з вагону і попадаємо просто в обійми товариша з університету нашого зятя і доньки, п. Мстислава Ст. Дольницького. Забрав нас в авто, яким приїхав і повіз до своєї хати, в л а с н о ї (хоч в Америці всього пасього один рік і 10 місяців).

На другий день, над вечір вже виглядаю з дверей вілі Дольницьких (мешкають на передмістю) і бачу з од ного боку із сусідної хати вийшла молода жінка (мабуть донька) і старанно порядкує біля дому: замітає листя у дворі, витирає фотелі на веранді. А з другого боку теж вийшла молода сусідка і збирає розвішену білизну. „Виходить (думаю собі), що всежтаки працюють жінки!"

Тепер ми вже тут два місяці. Бачимо американок на вулиці. в трамваях, автобусах, склепах, кіно; маємо знайомих сусідок. В публичних місцях вони навіть не балакають голосно. Молоді подружа мають нахил до більшої родини. Кажуть, що особливо це посилилося по війні. Наприклад: їде американка автом (жінки самі керують), а за нею в авті 3-4 дітей; або виходить з трамваю, а на руках дитина і за руку тягне другу. Дітей дуже люблять. Американки не є дрібничкові, люблять „не зауважити" або стараються допомогти, коли робітниця зробила якийсь промах в праці; так би сказати „не визвірюються". Вони мають наскрізь шляхетний характер.

Голоснійшою трохи в трамваях є шкільна молодь дівчата, хлопці — співають, сміються, старші дивляться і усміхаються.

Я працюю в кравецькій фабриці: пришиваю на елєктричній машині пояси до футряних комбінезонів: дістаю по 85 центів за годину, тиждневo 40 годин, 5 днів праці. Я ніколи навіть не бачила елєкричної швейної машини. Вчили мене тутже на фабриці: терпеливо і спокійно обясняли „на міґах", (бо я не володію англійською мовою). Працюю шестий тиждень: ніразу не сказав ще ніхто, щоби швидше шила. На початках, коли ще не вміла добре строчити, часом просила форледі (завідуюча залею, старша вже жінка), уважнійше пришивати; робила завваги спокійно і добродушно. На цій же фабриці працює кілька новоприбулих. Якщо хтось з нас звертається з чимсь до сусідки-американки, то моментально та кидає працю і старається допомогти чи обяснити, так, що часом аж ніяково. І роблять це, видко, з приємністю. Таку ввічливість і готовість рідко ми зустрічали раніше серед чужих... В тій же залі працює двох американців: одному 62 роки, а другому — 67 літ.

Їдучи на фабрику рано і повертаючи трамваєм або автобусом у вечері, — я рідко бачу, шоби хтось дрімав: вбільшости їдуть робітники жартуючи, щось балакають, сміються. Вигляд в них бадьорий та свіжий. Не має того, що було ще підчас війни, де зустрічалося багато жовтих, одутлих облич, що говорили про стале картопляне і взагалі погане відживлення. Тут видно, що люди добре відживлені. Ось на фабриці обідаємо: їмо принесене з дому, а в буфеті за 5 центів беремо каву, ґчай чи молоко. Біля мене муриночка виймає пів курки та їсть, а на закуску — кусок торта, грушка і „кока-коля".

В суботу наша родина робить тижневі закупи продуктів. Якщо є багато роботи на фабриці, просять в суботу прийти і платять в півтора більш, аніж в звичайний день. Після „скромного" (на пів голодного) таборового відживлення, ми тут їмо багато і хочеться все чогось доброго і смачного: курятина, свинина, свіже повне молоко, яйця, масло, сало, прекрасна сметана, сир, мед, варення; всякі овочі; свіжа ярина, капуста, зелені огірки (це в листопаді), помідори; всякі солодощі—все доступне вдоволі; цукор і товщі найдешевші. Тужимо лише за темним хлібом.

Помешкання дорогі, але з опалом, світлом, ґазом, ванною та ґазовою кухнею, а як для новоприбулих, то треба і з меблями.

Наша родина складається з пяти душ. Шукаючи помешкання, ми хотіли оселитися за містом, аби дитина мала більше доброго повітря. В ґазеті вичитали, що дають окремий домик з пяти кімнат і кухні за працю — порядкування біля вілі і на подвірї. Чоловік зголосився. Господарі — панство Ґрейс Mr & Mrs Grace (молоде подружа) - - приїхали до нас познайомитися: побалакали і сказали, що вкінці тижня приїдуть по нас. Але попередили, що в домику немає меблів, взагалі — нічогісінько, бо попередник мав усе своє власне; ґаз і світло нам дадуть, а опал (в підвалі піч до парового огрівання) мусимо мати свій. Ми сказали, що кожний початок тяжкий, якось доробимося до необхідних меблів, а тимчасом „якось-то буде!" В умовлений день підїхали два авта, забрали наші пожитки-клунки і нас та й повезли на окраїну міста. Входимо в домик, а там тепло, світляно, а всі кімнати—умебльовані. В кухні абсолютно весь посуд, потрібний для більшої родини, кухонна і столова білизна і все до найменьших дрібничок передбачено; в пивниці повно вугілля; в спальнях чудесні ліжка з прекрасними, пружиновими матрацами, підстілками, простинями і пушистими коцами; три комоди: а в них — нова постільна білизна; в столовій відповідні, хоч і простенькі меблі; у вітальні — навіть мягкі; на всіх вікнах занавіски. — „Оце (каже пані Ґрейс), ми трохи роздобули меблів, бо ж вам тяжко все купувати". — Сама клопоталася, настелювала ліжка, уставляла все; ще зі свого дому доносила чайну і столову посуду. І я, стара господиня, дивувалася: як могла ця молода жінка, памятати про кожну дрібницю в господарстві? Навіть про сітчату підставку до дротяних помивачів начиння. Не дивлячись на богатство і відповідну кількість служби, вона сама добре знається на господарстві, очевидно — і займається ним. З яким теплом і сердечністю пані Ґрейс влаштовувала нас, це я не встані описати. Не було це влаштовування робітника, ані заплата за будучу працю, бо, махаючи „довгим пером" (мітлою) на подвірю, цього не можна заробити; Ні! це, очевидно, по християнському протягнуто руку помочі ближньому, бо відробити ми цього не зможемо при всякому нашому старанні. Це все робила жінка-американка для родини скитальців. За декілька день пан Ґрейс прислав майстрів, щоби провели нам телєфон, бо він гадає, що нам сумно і може хочемо побалакати зі своїми земляками.

Це не одинокий випадок сердечного відношення і помочі американців — скитальцям Одна наша знайома працює, як домашня працівниця, щодня у інших господинь: вертаючись до дому по праці, — чого тільки не несе: і кухонне начиння, і креселька, і подушечки, і коци, і білизну; зробили їй окуляри, повізши попереду до окуліста. Знаючи, що іммігранти це початкуючі господарі на новій землі, — американки, чим можуть, допомагають. Правда і новоприбулі стараються відвдячитись солідною працею.

Тепер ще кілька слів про лікування в Америці. Чула, що американці мають ріжні убезпеченеві т-ва. Я знаю один випадок з новоприбулими; жінці 47 літ зробилася на одній груді тверда ґулька і боліла. Була обава, щоби не сталося щось гіршого. Треба звернутися до лікаря: грошей дуже мало. Пішла до найблизшого. Після оглядин лікар сказав, що треба затвердіння виоперувати. — „Ви, (каже), іммігрантка, ви не можете платити багато". — Вказав шпиталь, назвав лікаря-хірурґа, побалакав з ним телєфоном і сказав за два дні явитися в шпиталі. Коли хора приїхала туди вже був лист в її справі від першого лікаря. Хірург оглянув і зробив операцію; був приявний ще один лікар і дві медсестри. Коштувало це 5 долярів і 3 за операційну галю і ліки. Це і все.

Вкінці мушу сказати, що тут у Філядельфії, старі еміґранти, українського походження, відносяться до нас, новоприбулих, щиро і надзвичайно сердечно.

М. Клепачівська

НЕ ВСІМ ТАК ДОБРЕ....

Ось п. Міля записалася до фармера через ЗУДАК. Вона вже 6 місяців у Меріленді. Там 5 дорослих осіб а вона 6. Треба прятати 10 кімпат, сходи, ванни, кухню ітд. Прання починяється кожного понеділка. Треба перебрати постіль: самих мужеських сорочок треба прати і прасувати 25 кожного тижня: це з чотирох мужчин. „Рано встаю, варю каву і платки вівсяні, душу помаранчевий сок всім по шклянці, накриваю стіл; по сніданні мию начиння, порядную хату, варю, бо о 1. годині вже

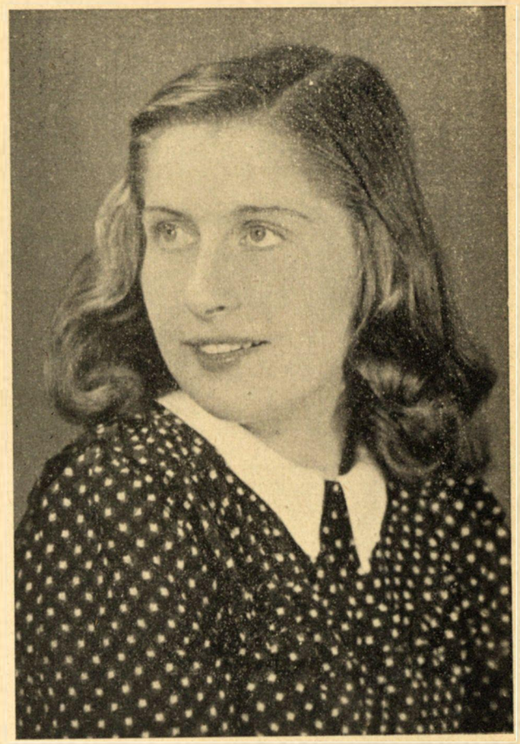

КАЛИНА ЧІЧКА-АНДРІЄНКО

талановита піявістка

приходять на обід, і знов начиння, вечір варю вечеру і так цілий день. Свят Вечора в них не було; о восьмій годині повечеряли, як кожного дня, тільки що пісне: горох, фасоля і кукурудза, як звичайно, а замість мяса — смажені ракові шийки. В північ поїхали всі до костела і всі причащалися; о 2-ій вернули до дому і сіли до їдюка. На перший день поїхали всі до дочки і мене взяли зі собою. Вони напевно думали, що роблять мені велику приємність, але я булаби сказала їм: „Спасибіг!" Колиб була залишилася дома, то булаб бодай відпочила, ато вільних днів я не бачу, а роботи, то дай Боже витримати! Святочне приняття у дочки: на столі стоїть індюк, салатка, хліб, солодощі. Кожний сам підходить, бере, що забажає і шклянку води з ледом в руку. Сидять де попало і балакають. Такий у них обичай Нема то свят, як у нас проводять.... Бодай чоловік знав, що то свята. А в понеділок, як звичайно, почалося прання. А у вівторок моя місіс запросила гостей. Казала наварити ґуляшу, кави, були солодощі і все. За всі свята не чула ніодної колядки... Подарували мені светер, дві пари панчіх і дві хусточки до носа. Господиня п. Мілі щодня кудись виїздить автом, мабуть на заробітки. Місячно платять Мілі 40 долярів. Ще не мала ніодного вільного дня. Хоч господарі знають, що вона українка, возили її навіть до польського костела і до кіна на фільм: „Пан Твардовскі", але до нашої церкви ні, ані ніде, хоч адреси вона мала. Живе там немов пустельник...

ЩО Ж З ТИМИ СТАРШИМИ?...

Остяння голова делегатури в Байройті, всіми люблена, п. Н-р мала пеха, бо непотрібно заплатила 30 дол. за перевіз баґажу залізницею, чого новоприбулі н е п о т р е б у ю т ь робити. Заїхала до Ґобокен до знайомих, але сейчас пішла на працю і знов нещасливо трапила: 16 кімнат, 8 дорослих осіб. Хоч не варить і велике прання поза домом, але від 7 год. ранку до 7 год. вечір

в руху. Ноги і пальці рук попухли а вполудне впрост падала з умучення. Тоді випросила собі пів години на обідний відпочинок. Полегшало, але не знає чи довго витримає. Платять 80 дол. місячно а годують дуже дієтично, бо самі дбають про стрункість лінію тіла і не мають зрозуміння для того, що хто тяжко працює мусить добре відживлятися. На свята не було ніяких кулінарних приготувань. Казали, що йдуть до родичів. Свою 12-літню доню, Орисю, вже відвезла до Філядельфії до СС Василіянок. Мусить за неї платити 15 дол. місячно а за фортепян 6.

Пані Христина осталася сама одна, бо син десь в Австрії загубився, а чоловіка застрілили большевики при відході з Камінки Струмілової 1941 р. Пряцює, як „доместік": двоє старших людей і дві собаці. Дістає 65 дол. місячно. Мусить собі докуповувати харчі, бо американські салатки не йдуть їй на здоровля...

Ймость одної з найбагатших нарохій Гуцульщини попала спершу до Вірджінії. Там платили тільки 50 дол. міс., бо треба було конкурувати в праці з мурінами, що невибагливі і не мають культурних потреб. Витримала 8 місяців, а потім пожичила гроші на дорогу і пурхнула до Голівуду (має майже 60 літ!), де одержує 125 дол. має гарну кімнату з терасою і радіом, і 22 кімнати спрятувати. Щоби їх лише перейти, треба досить часу. Осіб тільки двоє, але у Різдвяні Свята і на Новий Рік було щодня багато гостей. Ніколи не пішла скорше спати; як о 2-ій; 3-ій або 4-ій годині а вставати треба о шестій, справжнє perpetuum mobile. Бодай годують дуже добре.

„СХІДНЯЧКА" ПРО „СХІДНЯКІВ" В НОВІМ ЙОРКУ.

Пані Катерина пише п. Галині: „Всі „магістри" так само працюють на чорній роботі і мають руки в мозолях, як і „покривджені східняки". Тільки з часом вони і тут будуть ліпше жити, бо працюють, і щадять, і мови вчать. А наші „східняки" мови не вчать, бо вільний час просиджують в барах (так тут називаються шиночки,) серед водки, диму, матюків і вічних парікань на всіх і вся. Гроші пропивають, тож їх і не будуть мати. Ось напр. їдемо до дому ночю і чуємо з шинку несеться пісня: „Гей доле, доле моя, деж ти з водою заплила?!" Хоч повинно бути „з водкою..." Так „східняки" пють і російсько-українською мішанкою „ширять" нашу культуру в Америці, зокрема в шинках Нового Йорку. Тут треба одну засаду запамятати: не нарікати а працювати і працею пробиватися. Російщина зі своїм вічним наріканням і очорнюванням цілого світу, що тільки себе бачить в найліпшому світлі, себе найсправедливійшим, найздібнійшим і найкращим... симпатій не здобуде. — Дуже добре чуюся, що нарешті живемо нормальним життям працюючих і думаючих самих про себе (не з ласки чужої!) людей...

КОВРА, АВСТРАЛІЙСЬКИЙ ТАБІР ДЛЯ ЖІНОК І ДІТЕЙ

Чоловік мій працює на фабриці в Сіднею. Уляна недалеко від него в шпиталі, а я з дітьми наразі 230 миль від него в таборі. в Коврі. Чи то під впливом клімату але перші два місяці майже всі психічно заламуються також і я, раба Божа. З часом це переходить. Волею судеб наше родинне життя стягається не в ліс bush, а в околиці Сіднею. Це дуже гарне місто. Особливо пристань чудова. Дістати можна все і це бздури, що чогось не можна купити. Коби гроші! Звичайно, старі лахи придаються. Цікаво, що в містах тут нема ніде verboten! Діти бавляться на траві. Самі австралійці very nice і помагають новоприбулим чим можуть. Водотяги і електрика по містах є. Нема добрих тісточок і чеколядових помадок, хоч чекоряди, і то переважно англійської, хоч завались. Між містами тягнуться землі фармерів, де і зимою пасуься корови і вівці. Коло нас тут я не бачила ніде засіяного поля. Літає множество папуґ і австралійські рябі не то ворони, не то сороки. Трави ніхто не косить; вона росте в пояс а в ній виводиться всяке гадля, величиною 1, 1/2—2 метрів і прилазить до табору. Опосуми приходять до бараків і до кіна. Вони дуже ласкаві. Вбивати їх не вільно під карою 40 фунтів штерлінґів, бо їдять всякі гадини. Дерева одноманітні: переважно ріжні роди gum-three. У нас головно темнозелені евкаліптуси. В таборі годують добре (ми оплачуємо харч), навіть овочів не треба докуповувати. Австралійська кухня це дуже сухе висмажене мясо зі сирими салатками, майже не дають юшок, але в блюках варять в залежности до національности кухаря. Можна зісти і чеські кнедельки, і борщ, і вареники, і угорський ґуляш. Маленькі кімнатки на дві особи; меблі — скрині. Підсоння нерівне. Дуже мерзли спершу а тепер весна; отже пару годин пече сонце, потім налітає буря. Вчера падав град величиною курячого яйця. Ночі холодні. Як сонце заходить, светер необхідний. В нашім таборі керує народною школою колишня інспекторка діточих садків ОУЖ, п. Лідія Гаєвська, а таборовим садком письменниця Ірена Винницька. З 500 дітей ріжних народів, що приїхали до Австралії, треба було дати 70 до лічниці. Тутейші лікарі і сестри заявили, що ще не бачили таких виголоджених дітей. Це кістяки зі запалими очима. В шпиталі померло 6 дітей, між ними одна українка, Марія Верхолій.

Пані Рузвелт обороняє ДіПі перед енками

На засіданні пленум ОН 11. листопада м. р. в Лейк Сакцес, на нарадах над соціяльною опікою, відповідала п. Елєонора Рузвелт делегатови совітської України Іванови Демченкови і радила йому встриматися з „його глупими і образливими заввагами, що можуть викликати незадоволення американського народу". Колись галицький письменник Степан Чарнецький по першій світовій війні оспівував: „Івана без роду, Івана без долі". По другій світовій війні найшовся „Іван без глузду", що твердить, що Злучені Держави Америки рекрутують втікачів „на невільничі роботи і для виставлення військових бриґад в тягу своїх підготовань до війни з СССР".

Відповідаючи на ці закиди заявила п. Рузвелт, що на насильну репатріяцію тих збігців, які не бажають вертати до країн під комуністичними правліннями, не можна погодитися. „Я розумію, що люди, які мають страх перед іншими ідеями по дурному поступають і дурне думають. Я хотілаб сказати, що делегат Української Совітської Республики сьогодня ділав під страхом... Я заневняю цего делегата, що народ ЗДА не підготовляє проти нікого війни, ані не бажає її приготовляти. Бо ми демократія і потрібно булоб провокації великої міри, — приклад якої ми сьогодня пережили, — щоби допровадити населення ЗДА так далеко, щоби дозволило урядові змінити свою засадничу політику. З тої причини прошу всіх приявних делегатів обговорювати питання втікачів на їх добро і думати про цих людей тільки як про таких, що потребують допомоги".

Також зі сторони совітської Білорусі підніс подібні закиди проти Великої Британії делегат А. С. Остапенко. Він обвинувачував англійські урядові чинники, що вони дозволяють на це, що у Великий Британії мальтретують совітських горожан і вони мусять виконувати примусову працю. Опріч того твердив, що англійські офіцери в Німеччині та Австрії переводять примусову рекрутацію ДіПі для особистих користей. Так в Австрії один британський офіцер рекрутував дешеву робочу силу на свій свіжо закуплений масток в Австралії.

Всякі -енки, „тоже украйонци", що „разґаварівають на общепанятном" і дбають про „харошо праізнашеніє", зі шкіри лізуть бажаючи прислужитися єдиній неділимій, червоній або білій Росії, між якими для свідомих українців немає ріжниці.

Ми жінки повинні бути вдячні Елєонорі Рузвелт, що бере збігців-скитальців, ДіПі, в оборону перед всесвітом і радіти цілим серцем, що її політична мудрість бє по головах всяку „грязь Москви", всяких -енків.

МБД

Ціна 50 пф.

для членів ОУЖ

Додаток до газети „Час"

Друкарня: Богдана Криницького, Авґзбурґ Брандерштр. 3